

Individuell vurdering Udir-5-2016

Her finner du merknader til regelverket om vurdering i forskrift til opplæringsloven kapittel 3.

NYTT

RUNDSKRIV | SIST ENDRET: 30.08.2018

29. august 2018. Det er fastsatt endringer om annullering av eksamen i forskrift til opplæringsloven § 3-37 og forskrift til friskoleloven § 3-35.

30. oktober 2017. Rundskrivet er oppdatert i tråd med endringene i § 3-54 og § 3-55 som Kunnskapsdepartementet fastsatte 20. oktober.

30. mai 2017. Vi har lagt inn en presisering om at elever som får IV i et programfag, må følge privatistordningen i faget.

Merknadene skal gi avklaringer på juridiske spørsmål, og hjelpe deg med å forstå regelverket for vurdering bedre.

Du trenger ikke lese denne teksten fra start til slutt, men slå gjerne opp hvis du lurer på innholdet i en paragraf. Rundskrivet bygger på dagens regelverk, kombinert med tidligere rundskriv og tolkninger, og vi oppdaterer det når regelverket endres. Endringer som ble vedtatt i 2015 er uthevet.

Merknadene gjelder også tilsvarende bestemmelser i forskrift til friskoleloven kapittel 3.

- [forskrift til opplæringsloven kapittel 3](#)
- [forskrift til friskoleloven kapittel 3](#)

Tips til vurderingspraksis

Innhold

Del I Generelle regler

- [§ 3-1 Rett til vurdering](#)
- [§ 3-2 Formålet med vurdering](#)
- [§ 3-3 Grunnlaget for vurdering i fag](#)
- [§ 3-4 Karakterer i fag mv.](#)
- [§ 3-5 Grunnlaget for vurdering i orden og i adferd](#)
- [§ 3-6 Karakterer i orden og i adferd](#)
- [§ 3-7 Varsling](#)
- [§ 3-8 Dialog om annen utvikling](#)
- [§ 3-9 ble opphevet 1. august 2010](#)
- [§ 3-10 Privatister i videregående opplæring](#)

Del II Underveisvurdering

- [§ 3-11 Underveisvurdering](#)
- [§ 3-12 Egenvurdering](#)
- [§ 3-13 Halvårsvurdering i fag for elever](#)
- [§ 3-14 Halvårsvurdering for lærlinger og lærekandidater i bedrift](#)
- [§ 3-15 Halvårsvurdering i orden og i adferd for elever](#)
- [§ 3-16 Sammenhengen mellom underveisvurderingen og standpunktkarakteren i fag](#)

Del III Sluttvurdering

- [§ 3-17 Sluttvurdering i fag](#)
- [§ 3-17a Sammenhengen mellom sluttvurdering og elevstatus](#)
- [§ 3-18 Standpunktkarakterer i fag](#)
- [§ 3-19 Standpunktkarakterer i orden og i adferd](#)

Del IV Fritak fra vurdering med karakter

- [§ 3-20 Fritak fra vurdering med karakter for elever med individuell opplæringsplan](#)
- [§ 3-21 Fritak fra vurdering med karakter for minoritetsspråklige elever som nylig har kommet til Norge](#)
- [§ 3-22 Fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål](#)
- [§ 3-23 Fritak fra vurdering med karakter i faget kroppsøving](#)
- [§ 3-24 Fritak fra eksamen](#)

Del V Eksamen

- § 3-25 Generelle regler
- § 3-26 Melding av elever til eksamen
- § 3-27 Melding av privatister til eksamen i videregående opplæring
- § 3-28 Sentralt gitt eksamen
- § 3-28a Tidspunkt for gjennomføring av sentralt gitt eksamen
- § 3-29 Lokalt gitt eksamen i grunnskolen
- § 3-30 Lokalt gitt eksamen i videregående opplæring
- § 3-31 Hjelpemidler til eksamen
- § 3-32 Særskilt tilrettelegging av eksamen
- § 3-33 Særskilt eksamen for elever i videregående opplæring
- § 3-34 Ny eksamen for elever i videregående opplæring
- § 3-35 Utsatt eksamen for elever og privatister i videregående opplæring
- § 3-36 Bortvisning fra eksamen
- § 3-37 Annullering av eksamen

Del VI Dokumentasjon

- § 3-38 Rett til dokumentasjon
- § 3-39 Forsvarlig system for føring av karakterer og fravær
- § 3-40 Vitnemål i grunnskolen
- § 3-41 Føring av fravær i grunnskolen
- § 3-42 Vitnemål i videregående opplæring
- § 3-43 Førstegangsvitnemål
- § 3-44 Unntak for elever og lærlinger fra vilkårene for å få vitnemål i yrkesfaglige utdanningsprogram
- § 3-45 Kompetansebevis
- § 3-46 Føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis
- § 3-47 Føring av fravær i videregående opplæring

Del VII Særskilte bestemmelser om fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

- § 3-48 Fag- og svenneprøve
- § 3-49 Kompetanseprøve for lærekandidater
- § 3-50 Melding til fag-/svenneprøve og kompetanseprøve
- § 3-51 Krav om bestått i fag for å bestille seg til fag- og svenneprøve
- § 3-52 Eksamen i læretiden for særskilte lærefag
- § 3-53 Eksamen i læretiden for særløpsfag
- § 3-54 Vurdering for lærlinger som har lærekontrakt som omfatter opplæring i programfag som er fastsatt i fag- og timefordelingen for Vg1, Vg2 og eventuelt Vg3 i skole
- § 3-55 Særlige regler om fag- og svenneprøven for praksiskandidater
- § 3-56 Prøvenemnd for fag- og svenneprøve
- § 3-57 Innhold i og omfang av fag- og svenneprøven

- § 3-58 Gjennomføring av fag- og svenneprøven
- § 3-59 Vurdering av fag- og svenneprøven
- § 3-60 Utarbeidelse, innhold og vurdering av kompetanseprøven
- § 3-61 Oppbevaring av prøvearbeid for fag- og svenneprøven
- § 3-62 Ny fag- og svenneprøve og kompetanseprøve
- § 3-63 Utsatt fag- svenne- og kompetanseprøve
- § 3-64 Særlig tilrettelegging av fag-/svenneprøven og kompetanseprøven
- § 3-65 Reaksjonsmåter ved fusk
- § 3-66 Bortvisning fra fag-/svenneprøven og kompetanseprøven
- § 3-67 Krav til fag- og svennebrev
- § 3-68 Vitnemål og kompetansebevis

Del I Generelle regler

Del I. Generelle føresegner på Lovdata.

§ 3-1 Rett til vurdering

Alle elever, lærlinger og lærekandidater har rett til å få vurdering. Retten gjelder fra 1. årstrinn og ut videregående opplæring. Retten til vurdering omfatter både underveisvurdering, sluttvurdering og dokumentasjon. Hva som ligger i det blir utdypet i del II, del III og del VI.

Disse skal også få vurdering etter kapittel 3:

- elever tatt inn på private grunnskoler godkjent etter opplæringsloven § 2-12
- voksne som er tatt inn til ordinær videregående opplæring

Kapittel 3 omhandler også privatister og praksiskandidater. Hvis ikke annet er nevnt regnes praksiskandidater som privatister.

Elever som har fått privat opplæring i hjemmet etter opplæringsloven § 2-13 skal ikke få vurdering. Disse elevene vil ikke ha et vitnemål etter grunnskolen, men kommunen må attestere at grunnskolen er fullført. Inntak til videregående for disse elevene skjer etter § 6-24.

Voksne som får opplæring særskilt tilrettelagt for dem skal få vurdering etter reglene i forskriftens kapittel 4.

Grunnlaget for vurdering i både fag og orden og adferd skal være kjent for elever, lærlinger og lærekandidater. Det innebærer at elever, lærlinger og lærekandidater må kjenne til kompetansemålene i læreplanene og hva lærere eller instruktører legger vekt på når de vurderer deres kompetanse i faget. Det er viktig at elever, lærlinger og lærekandidater forstår hva de skal lære, og hva som er forventet av dem.

Elever må også kjenne til skolens ordensreglementet, og hvordan det blir brukt for å vurdere deres orden og adferd.

Kommunen og fylkeskommunen som skoleeier har ansvaret for å oppfylle retten til vurdering. I lærebedrifter er det bedriften som vurderer lærlinger og lærekandidater, men skoleeier har fortsatt ansvaret.

[§ 3-1 på Lovdata.no](#)

§ 3-2 Formålet med vurdering

Vurdering i fag har som formål å

- bidra til læring (underveisvurdering)
- gi informasjon om kompetansen til eleven, lærlingen eller lærekandidaten underveis i opplæringen (underveisvurdering)
- gi informasjon om kompetansen ved avslutningen av opplæringen i faget (sluttvurdering)

Vurderingen skal altså både gi god tilbakemelding, og hjelpe elevene, lærlingene og lærekandidatene til videre læring.

Formålet med vurdering i orden og vurdering i adferd er å bidra i elevens sosialisering, sikre at eleven har et godt psykososialt miljø, og gi informasjon om elevens orden og adferd.

Endret 2015: Formålet med underveisvurdering og sluttvurdering utdypes i § 3-11 og § 3-17, og er derfor tatt ut av § 3-2 andre og tredje ledd. Tidligere siste ledd er opphevet og er delvis tatt inn i ny § 3-16.

[§ 3-2 på Lovdata.no](#)

§ 3-3 Grunnlaget for vurdering i fag

Grunnlaget for vurdering i fag er kompetansemålene i læreplanene for fag etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Kompetansemålene beskriver det eleven skal kunne i fag etter 2., 4., 7., 10. årstrinn, og på alle årstrinn i videregående opplæring. Elevene kan underveis i opplæringen bli vurdert opp mot læringsmål som er utledet fra kompetansemålene. Dette er bl.a. aktuelt når det er langt frem til årstrinn der kompetansemålene er beskrevet, f.eks. på 5. årstrinn eller ved halvårsvurdering på 8. årstrinn.

Forutsetninger, fravær eller orden og adferd skal ikke trekkes inn i vurderingen av fag. Forutsetninger kan være f.eks. funksjonshemninger eller lærevansker. Fravær og manglende innleveringer kan føre til at

læreren ikke har tilstrekkelig grunnlag for vurdering, men det er ikke adgang til å sette en lavere karakter på bakgrunn av noe annet enn elevens faglige kompetanse. Innsats er vanligvis heller ikke en del av vurderingsgrunnlaget. Unntaket er i kroppsøving. Du kan lese mer om vurdering i kroppsøving i rundskriv Udir-8-2012.

Eleven, lærlingen og lærekandidaten har en plikt til å møte opp og delta aktivt i opplæringen for å gi læreren og instruktøren grunnlag for å vurdere deres kompetanse i faget. Plikten til å være til stede og vise kompetansen sin i opplæringen kommer også frem av opplæringsloven §§ 2-3 og 3-4. Oppmøteplikten må også ses i sammenheng med fraværsgrensen i videregående skole.

I tredje ledd står det at hvis elever har stort fravær eller av andre særlige grunner ikke viser sin kompetanse, kan det føre til at læreren ikke har grunnlag for å sette halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter. Alt fravær, uavhengig av årsak, kan føre til at læreren ikke har grunnlag for vurdering. Enten har læreren grunnlag for vurdering, eller ikke. Hvis læreren har vurderingsgrunnlag skal en elev også ha mulighet til å oppnå høyeste kompetanse/karakter. Læreren kan altså ikke si at en elev ikke kan få høyere karakter enn 4 fordi han eller hun kun er vurdert i 60 prosent av kompetansemålene.

I siste ledd omhandles fraværsgrensen i videregående skole. Denne grensen kan føre til at elever ikke får halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i fag.

Endret i 2015: Uttrykket «dei samla» er tatt ut av § 3-3 fordi bestemmelsen gjelder både underveisvurdering og sluttvurdering.

Setningen om at læreren og instruktøren skal legge til rette for at han eller hun får tilstrekkelig grunnlag til å vurdere eleven, lærlingen eller lærekandidaten, slik at den retten de har til vurdering blir oppfylt, er opphevet. Denne regelen har blitt oppfattet som uklar, og en opphevelse var ment å tydeliggjøre aktivitetsplikten som elevene, lærlingene og lærekandidatene har.

Nytt i 2016: Fraværsgrensen gjelder fra 1. august 2016. Mer informasjon om fraværsgrensen finner du i rundskriv Udir-3-2016.

§ 3-3 på Lovdata.no

§ 3-4 Karakterer i fag mv.

Gjennom hele opplæringsløpet skal elevene få vurdering uten karakter. I ungdomsskolen og i videregående skole skal elevene i tillegg få halvårsvurderinger og sluttvurderinger med karakter. Elever skal ikke få tallkarakter på barneskolen.

Karakterskalaen er 1-6, og 6 er beste karakter. Ved halvårsvurderinger og sluttvurderinger skal det gis hele karakterer. Det er ikke krav om å bruke karakter utover dette. Læreren kan velge å bruke graderte karakterer (f.eks. 5+ eller 3/4) underveis i opplæringen, eller ikke bruke karakter i det hele tatt.

I videregående skole er et fag bestått med karakteren 2 eller bedre. En elev som har karakteren 1 i standpunkt og får karakteren 2 til eksamen i faget, har også bestått. Eksamenskarakteren overstyrer da standpunktkarakteren. For fag med tverrfaglig eksamen må eleven bestå alle programfagene, uavhengig av eksamensresultat.

I enkelte fag skal det brukes andre vurderingsuttrykk enn tallkarakterer, som bestått/ikke bestått eller deltatt/ikke deltatt. Det fremgår av læreplanen for faget. Det brukes en egen tredelt skala ved fag- og svenneprøve og kompetanseprøve.

[§ 3-4 på Lovdata.no](#)

§ 3-5 Grunnlaget for vurdering i orden og i adferd

Grunnlaget for vurdering i orden og vurdering i adferd er om elevene følger skolens ordensreglement. Man må derfor kunne utlede fra ordensreglementet hva som anses som god orden og hva som anses som god adferd. Eleven skal få en karakter i orden og en karakter i adferd. I andre ledd står det litt nærmere om hva som er orden, og i tredje ledd om hva som er adferd. Det presiseres i fjerde ledd at vurderingene i orden og adferd skal holdes adskilt fra vurderingen i fag.

Både forutsetninger og fravær kan inngå i vurderingen når karakterer i orden og i adferd skal settes, i motsetning til i fag. Årsaken til fraværet avgjør om det påvirker vurderingen i orden eller vurderingen i adferd.

Læreren skal foreta en helhetlig vurdering av elevens orden og adferd over en lengre tidsperiode. Vanligvis skal ikke læreren legge avgjørende vekt på enkelthendelser. Unntaket er ved særlig klanderverdige eller grove enkelthendelser. Da vil nedsatt karakter kunne benyttes som en sanksjon etter ordensreglementet. Les mer om vurdering i orden og adferd i [vårt rundskriv om ordensreglement Udir-8-2014](#).

[§ 3-5 på Lovdata.no](#)

§ 3-6 Karakterer i orden og i adferd

Fram til 8. årstrinn skal elevene bare få vurdering uten karakter i orden og i adferd.

Fra og med 8. årstrinn skal vurderingen gis med karakter.

Hvis ikke det er klare avvik fra vanlig orden eller adferd skal eleven ha karakteren God.

Mye fravær kan føre til nedsatt karakter, men ikke til manglende vurderingsgrunnlag (IV).

[§ 3-6 på Lovdata.no](#)

§ 3-7 Varsling

Elever og foreldre skal bli varslet hvis det er tvil om eleven kan få halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i ett eller flere fag. Dette gjelder både hvis fraværs grensen nærmer seg overskredet, og hvis det er tvil om det er grunnlag for vurdering (IV). Varsel skal alltid bli gitt skriftlig. Skolen må varsle eleven og foreldrene i alle fag det gjelder. Skolen må ikke varsle hvis eleven står i fare for å få karakteren 1.

I andre ledd står det at elev og foreldre skal bli varslet hvis det er fare for at eleven kan få noe annet enn God i halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter i orden eller i adferd. Hvis skolen har brukt nedsatt karakter som en sanksjon for en enkelthendelse etter ordensreglementet, vil det ikke være mulig å varsle.

Varselet skal gis «uten ugrunna opphold», det vil si med en gang læreren er i tvil om eleven kan få karakter. Hensikten med varselet er at eleven fortsatt skal ha mulighet til å få karakter i fag, eller unngå å få nedsatt karakter i orden eller adferd.

Selv om eleven og foreldrene er varslet før halvårsvurderingen med karakter blir gitt, må skolen varsle på nytt hvis det er tvil om eleven kan få standpunktkarakter.

I siste ledd blir det understreket at foreldrene ikke skal varsles etter at eleven er myndig (18 år).

Varsel skal alltid bli gitt skriftlig. Se [vår uttalelse om varsling på e-post eller læringsplattformer.](#)

Nytt i 2015: Bestemmelsen er tilpasset slik at regelen om varsling også skal gjelde for fraværs grensen.

[§ 3-7 på Lovdata.no](#)

§ 3-8 Dialog om annen utvikling

Elever, lærlinger og lærekandidater har rett til en jevnlig dialog med kontaktlærer eller instruktør om utviklingen sin opp mot de overordnede målene med opplæringen.

De overordnede målene med opplæringen er bl.a. å gjøre de unge i stand til å ta vare på seg selv og andre, og sette fokus på grunnleggende verdier som respekt, likeverdighet og solidaritet.

De overordnede målene kommer nærmere frem i

- formålsparagrafen i opplæringsloven (§ 1-1)
- generell del av læreplanen
- prinsipper for opplæringen

§ 3-8 på Lovdata.no

§ 3-9 ble opphevet 1. august 2010

§ 3-10 Privatister i videregående opplæring

En privatist er en person som har meldt seg opp til eksamen i ett eller flere fag uten å være elev i dette faget/fagene. En privatist skal gå opp til eksamen, men skal verken ha underveisvurdering eller standpunktkarakter.

Privatistordningen gjelder kun fag fra videregående opplæring. I grunnskolen er det kun voksne som kan avlegge privatisteksamen, jf. forskriften § 4-6.

Det er fastsatt i tredje ledd at kompetansemålene i fag og hva som blir vektlagt i vurderingen av kompetansen til eksamen skal være tilgjengelig for privatister. Det er privatistens eget ansvar å gjøre seg kjent med informasjonen som er tilgjengelig.

I enkelte fag trenger privatisten bare å ta eksamen på det høyeste nivået for å få godskrevet faget på et lavere nivå. Hvilke fag dette gjelder fremgår av læreplanverket. Eksempler er kroppsøving og norsk. Når et fag har to standpunktkarakterer (muntlig og skriftlig) er det mulig å ta en eksamen og beholde standpunktkarakteren i den andre delen.

Nytt i 2015: Det er presisert at privatistordningen kun gjelder i videregående opplæring. Tidligere siste ledd i § 3-10 er derfor opphevet.

§ 3-10 på Lovdata.no

Del II Underveisvurdering

§ 3-11 Underveisvurdering

Formålet med underveisvurderingen er å

- bidra til læring
- gi et grunnlag for tilpasset opplæring
- bidra til at eleven, lærlingen og lærekandidaten øker sin kompetanse i fag

Underveisvurderingen skal altså hjelpe eleven, lærlingen og lærekandidaten videre i læreprosessen. Gjennom underveisvurderingen kan læreren og instruktøren dessuten få informasjon om hvor den enkelte elev, lærling og lærekandidat befinner seg faglig ut fra kompetansemålene i læreplanen for fag, og om opplæringen bør tilpasses.

Eleven, lærlingen og lærekandidaten skal få underveisvurdering løpende og systematisk, både i fag, i orden og i adferd. Det innebærer at den skal være en kontinuerlig og integrert del av opplæringen. Det er ikke noe formkrav, underveisvurderingen kan være både skriftlig og/eller muntlig.

I andre ledd kommer det frem at underveisvurderingen skal inneholde to komponenter. Den skal gi

1. informasjon om hva eleven, lærlingen eller lærekandidaten mestrer (tilbakemeldinger)
2. veiledning om hvordan eleven, lærlingen og lærekandidaten kan øke kompetansen sin i faget (fremovermeldinger).

Alle elever, lærlinger og lærekandidater har rett til en samtale med kontaktlærer eller instruktør minst en gang hvert halvår. Dette følger av tredje ledd. Samtalen skal handle om den enkeltes faglige utvikling. Det er ingen krav til hvor lenge samtalen må vare, eller hvilken form den skal ha. På skolen er det kontaktlærer som har ansvaret, men rektor kan bestemme at faglærere skal ha samtale i sitt fag. Det er mulig å gjennomføre samtalen i forbindelse med halvårsvurdering uten karakter eller foreldresamtalen.

I fjerde ledd er det presisert at det er i underveisvurderingen at læreren skal vurdere om eleven har tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Dette henger sammen med elevens rett til spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1, jf. § 5-4. Læreren må følge med på elevens faglige utbytte gjennom hele opplæringen, på alle årstrinn. Når utbyttet ikke er tilstrekkelig skal rektor få beskjed. For mer informasjon se vår [veileder om spesialundervisning](#).

I femte ledd blir det presisert at også lærekandidater og elever som har individuell opplæringsplan (IOP) skal ha underveisvurdering og veiledning opp mot målene i den planen de har.

Endret i 2015: Tidligere femte ledd siste setning og sjette ledd er opphevet, og tatt inn i §§ 3-20 til 3-24. Det er i tillegg gjort noen små presiseringer i bestemmelsen.

[§ 3-11 på Lovdata.no](#)

§ 3-12 Egenvurdering

Egenvurderingen er en del av undervisvurderingen. Formålet med egenvurdering er refleksjon og bevissthet om egen læring. Eleven, lærlingen eller lære kandidat skal delta aktivt i vurderingsarbeidet på tre måter.

1. De skal få trening i å vurdere hva som forventes av et bestemt arbeid.
2. De skal vurdere egen kompetanse i faget eller lærefaget.
3. De skal vurdere egen faglig utvikling, det vil si hvordan de utvikler seg over tid og hvordan de lærer best.

Endret i 2015: Formålet med egenvurderingen er tatt inn i § 3-12.

[§ 3-12 på Lovdata.no](#)

§ 3-13 Halvårsvurdering i fag for elever

Halvårsvurderingen er en del av undervisvurderingen. Den skal altså gi informasjon om hva eleven mestrer etter kompetansemålene i læreplanen og gi veiledning om hvordan eleven kan øke kompetansen. Det innebærer at det ikke er anledning til å kun gi en karakter. Det er mulig å gi halvårsvurderingen sammen med elevsamtalen, jf. [§ 3-11 tredje ledd](#), men da må samtalen tilpasses tidspunktet for halvårsvurderingen.

I andre ledd står det at halvårsvurderingen uten karakter skal gis skriftlig og/eller muntlig gjennom hele grunnopplæringen, også på barnetrinnet.

Elevene skal fra 8. årstrinn ha halvårsvurdering **både med og uten karakter**. Dette følger av tredje ledd. Vurderingen med og uten karakter må henge tett sammen, og bli gitt rundt samme tid. Halvårsvurdering uten karakter bør ikke gis etter halvårsvurdering med karakter. Halvårsvurderingen med karakter skal gi uttrykk for kompetansen eleven har nådd ut fra det som er forventet på tidspunktet for vurderingen. Det innebærer at en elev på 8. årstrinn ikke blir vurdert opp mot kompetansemålene på 10. årstrinn, men ut fra hvilken kompetanse læreren kan forvente at han eller hun har på 8. årstrinn. Halvårsvurdering med karakter skal dokumenteres skriftlig.

Halvårsvurderingen med karakter skal gis **midt i opplæringsperioden** på hvert årstrinn, og ved slutten av opplæringsåret for fag som ikke blir avsluttet. Dette gjelder både for 8. til 10. årstrinn og i videregående opplæring. Det betyr at hvis ikke faget avsluttes, f.eks. norsk på Vg2 i studieforbereende utdanningsprogram, skal eleven få halvårsvurdering på slutten av skoleåret. Det står «opplæringsperioden», og ikke skoleåret. Det innebærer at fag f.eks. kan organiseres over kortere tid, men at eleven uansett skal

ha en halvårsvurdering ved midten av denne perioden.

På barnetrinnet står man friere med tanke på tidspunktet for halvårsvurderingen, men læreren må ha nok informasjon til å kunne gjøre vurderingen.

I siste ledd står det at rektor har ansvar for at faglæreren gjennomfører halvårsvurderingen. Rektor har mulighet til å be om en ny faglig vurdering hvis han eller hun er i tvil om reglene om halvårsvurdering er fulgt.

Endret i 2015: Tidligere sjettede ledd er tatt inn i §§ 3-20 til 3-24. Det er også gjort noen presiseringer i bestemmelsen.

[§ 3-13 på Lovdata.no](#)

§ 3-14 Halvårsvurdering for lærlinger og lærekandidater i bedrift

Lærlinger og lærekandidater som får opplæring i bedrift, skal også ha halvårsvurdering. Dette er en del av underveisvurderingen, og skal både beskrive hva lærlingen og lærekandidaten mestrer opp mot kompetansemålene for opplæring i bedrift, og gi veiledning om hvordan lærlingen og lærekandidaten kan øke sin kompetanse i faget. Halvårsvurderingen er uten karakter.

Det er instruktøren som har ansvaret. Hvis lærlingen eller lærekandidaten har flere instruktører, kan faglig leder gi halvårsvurderingen. Det er ikke fastsatt når i opplæringsåret halvårsvurderingen skal gjennomføres. Dette må lærebedriften selv vurdere, men de må ha nok informasjon til å kunne gjøre vurderingen. Dersom læretiden er på to år, skal lærlingen og lærekandidaten ha minst tre halvårsvurderinger i løpet av perioden.

[§ 3-14 på Lovdata.no](#)

§ 3-15 Halvårsvurdering i orden og i adferd for elever

Halvårsvurdering i orden og i adferd er en del av underveisvurderingen, og elevene skal få halvårsvurdering uten karakter i hele grunnopplæringen. Grunnlaget er skolens ordensreglement, jf. [§ 3-5](#).

Halvårsvurderingen kan inkluderes i samtalen med foreldrene.

Det skal gis skriftlig halvårsvurdering med karakter midt i opplæringsperioden på 8., 9., og 10. årstrinn, og på slutten av opplæringsåret på 8. og 9. årstrinn. På slutten av 10. årstrinn skal det gis standpunkt-karakter.

I videregående skole skal halvårsvurderingen bli gitt midt i opplæringsperioden, og på slutten av opplæringsåret hvis ikke eleven avslutter opplæring i skole. Når eleven avslutter opplæring i skole skal det

etter [§ 3-19](#) gis standpunktkarakter. Det innebærer at elever på studieforberevende utdanningsprogram får standpunktkarakter i orden og i adferd på slutten av Vg3, mens elever som går ut i lære etter Vg2 får standpunktkarakter på Vg2.

Kontaktlæreren har etter siste ledd ansvaret for å gi halvårsvurdering, i samarbeid med de andre lærerne.

[§ 3-15 på Lovdata.no](#)

§ 3-16 Sammenhengen mellom underveisvurderingen og standpunktkarakteren i fag

Eleven utvikler og viser kompetanse gjennom hele opplæringstiden. Den kompetansen eleven viser i løpet av opplæringen, er en del av grunnlaget for vurderingen når standpunktkarakteren i fag skal fastsettes. Standpunktkarakteren må altså ikke utelukkende baseres på kompetanse oppnådd på slutten av opplæringen.

Elevene skal ha mulighet til å prøve og feile underveis, men det gjennomføres også vurderinger i løpet av skoleåret som har betydning for standpunktkarakteren. Derfor er det viktig at eleven tidlig i opplæringen får vite hva som vil inngå i grunnlaget for vurderingen i faget når standpunktkarakteren settes.

Læreren skal gjøre en totalvurdering av elevens kompetanse ved fastsettelsen av standpunktkarakteren. Det betyr ikke at læreren må vurdere eleven i alle kompetansemålene rett før standpunktkarakteren fastsettes, men at læreren skal bruke sitt faglige skjønn til å gjøre en samlet vurdering av elevens kompetanse ut fra kompetansemålene i læreplanen for faget. Læreren kan derfor ikke legge sammen karakterer fra underveisvurderingen og gi en standpunktkarakter som er et matematisk gjennomsnitt av disse karakterene.

Nytt i 2015:

Tidligere [§ 3-16](#) om at det skal dokumenteres at underveisvurdering er gitt, er fjernet.

Bestemmelsen hadde kun en kontrollfunksjon. Skolen må fortsatt ha et forsvarlig system for å dokumentere vurderingsarbeidet.

Ny [§ 3-16](#) skal tydeliggjøre sammenhengen mellom underveisvurdering og standpunktkarakter, og motivere elevene til jevn innsats gjennom skoleåret.

[§ 3-16 på Lovdata.no](#)

Del III Sluttvurdering

§ 3-17 Sluttvurdering i fag

Formålet med sluttvurderinger er å gi informasjon om kompetansen til eleven, lærlingen og lærekandidaten ved avslutningen av opplæringen.

Sluttvurderinger er

- standpunktkarakterer
- eksamenskarakterer
- karakterer til fag-, svenne-, eller kompetanseprøver

Sluttvurderinger er enkeltvedtak og alle sluttvurderinger kan påklages, jf. kapittel 5 i forskriften. Det er ikke en formell klagerett på halvårsvurderinger eller andre underveisvurderinger etter kapittel 5.

Elever som har individuell opplæringsplan (IOP) skal bli vurdert etter de samlede kompetansemålene i læreplanen når det skal fastsettes en standpunktkarakter. Det er ikke adgang til å fastsette en standpunktkarakter basert på elevens kompetanse innen et begrenset utvalg av kompetansemål.

Elever i grunnskolen med IOP kan få fritak fra vurdering med karakter, jf. § 3-20. Det finnes ingen tilsvarende mulighet for elever i videregående opplæring.

Endret i 2015: Tidligere femte ledd og sjette ledd andre og tredje punktum er tatt ut da det kun var henvisninger til andre bestemmelser i forskriften.

[§ 3-17 på Lovdata.no](#)

§ 3-17a Sammenhengen mellom sluttvurdering og elevstatus

Hovedregelen er at en sluttvurdering skal følge en elev fram til kompetansebevis og vitnemål. En elev som har fått sluttvurdering og bestått et fag (fått karakteren 2 eller bedre), kan ikke bli elev i faget på nytt.

Dersom eleven vil forbedre karakteren sin, må han eller hun ta privatisteksamen. Tidligere standpunkt- og eksamenskarakterer vil da slettes, og det er bare karakteren fra privatisteksamen som skal føres på vitnemålet. En person som kun har vært privatist i et fag, kan bli tatt inn som elev i faget senere.

Det er gitt to unntak fra hovedregelen, elever som forserer, og elever som tar omvalg. Unntakene står i andre og tredje ledd.

Elever som forserer (tar fag på videregående nivå mens de går på ungdomstrinnet), har rett til å ta faget på nytt som elev i videregående opplæring. Dersom eleven ikke ønsker å ta faget på nytt som elev, kan han eller hun søke om å få faget godkjent etter § 1-16 i forskriften. Når eleven senere starter i videregående

opplæring, vil han eller hun få status som heltidselev, uansett om eleven har fått godkjent ett eller flere fag fra det utdanningsprogrammet eleven er tatt inn på.

Elever som har tatt omvalg (byttet til et nytt utdanningsprogram eller programområde), har rett til å ta fellesfag på nytt som elev. Dersom eleven ikke ønsker å ta faget på nytt som elev, kan han eller hun beholde tidligere sluttvurdering og få faget godkjent etter § 1-16 i forskriften. Dersom eleven ønsker å ta faget på nytt som elev, skal eleven følge opplæringen i faget. Eleven må derfor bestemme om han eller hun ønsker å ta faget på nytt som elev før skoleåret begynner.

Elever som tar faget på nytt som elev, får den siste karakteren på vitnemålet så lenge den er 2 eller bedre (altså bestått).

Mer informasjon

- omvalg
- forsering, elever som tar fag fra videregående mens de går på ungdomstrinnet.
- godkjenning av tidligere bestått videregående opplæring

Nytt i 2015: Hele bestemmelsen er ny.

§ 3-17a på Lovdata.no

§ 3-18 Standpunktkarakterer i fag

Standpunktkarakterer i fag blir gitt ved **avslutningen av opplæringen**, og de skal føres på vitnemålet. Halvårskarakterer skal ikke føres på vitnemålet.

Læreren må basere standpunktkarakterene på et **bredt vurderingsgrunnlag** som samlet viser den kompetansen eleven har i faget, jf. §§ 3-3 og 3-16. Det betyr at eleven skal få vist sin kompetanse på ulike måter og i ulike sammenhenger. En standpunktkarakter som kun baserer seg på resultatet av en enkelt prøve vil normalt ikke være et bredt nok vurderingsgrunnlag. I tillegg må læreren ha vurderingsgrunnlag innenfor alle hovedområdene i faget. Det er altså ikke anledning til å vurdere kompetansen bare på grunnlag av noen utvalgte kompetansemål. Ved slutten av opplæringen har eleven kunnskap om de ulike delene av faget og vil kunne mestre utfordringer i faget som helhet og se sammenhenger på tvers av hovedområdene.

Eleven skal være kjent med hva det blir lagt vekt på når standpunktkarakteren fastsettes. Det betyr at eleven har rett på en begrunnelse for karakteren. Det henger sammen med at en standpunktkarakter er et enkeltvedtak. Begrunnelsen kan enten gis før eller samtidig med at standpunktkarakteren settes. Se mer om behandling av klager på standpunktkarakter i fag.

Standpunktkarakterer i

- fag med sentralt gitt eksamen skal settes senest dagen før fellessensurmøtet
- trekkfag med lokalt gitt eksamen som elever på trinnet trekkes ut i skal settes før skolen gjennomfører den første eksamen på trinnet
- trekkfag med lokalt gitt eksamen der ingen elever på trinnet trekkes ut kan settes senere

Rektor har ansvaret for at faglæreren setter standpunktkarakter. Dette står i fjerde ledd. Rektor vil kunne be om en ny faglig vurdering før karakteren blir fastsatt og ført. Standpunktkarakter er fastsatt når de er ført inn i systemet som skolen bruker, jf. § 3-39 annet ledd. Etter at standpunktkarakteren er ført, kan rektor ikke be læreren vurdere karakterfastsettelsen igjen. Da kan bare føringsfeil rettes.

Rektor har ansvaret for å fatte enkeltvedtak om å ikke gi karakter, og til å varsle eleven. Dette er presisert i sjettede ledd for å vise at rektor har ansvaret både når det ikke er grunnlag for vurdering, og når fraværs grensen er overskredet.

Endret i 2015: Bestemmelsen om fastsettelse av standpunktkarakter i fag med lokalt gitt eksamen er endret til den første eksamenen «*i faget*» på trinnet.

Siste ledd er tilpasset til fraværs grensen. I tillegg er det gjort noen mindre språklige endringer.

[§ 3-18 på Lovdata.no](#)

§ 3-19 Standpunktkarakterer i orden og i adferd

Elever skal ha standpunktkarakter i orden og i adferd etter 10. årstrinn. I videregående opplæring skal de ha standpunktkarakter når de avslutter opplæringen i skole. Det vil si på slutten av Vg3 for elever på studieforbereende utdanningsprogram, og på slutten av Vg2 for elever som går ut i lære etter Vg2. Se for øvrig kommentarer til § 3-15.

Rektor har ansvaret for å sette karakter etter å ha hatt et møte med lærerne til eleven.

Standpunktkarakterene i orden og i adferd skal bli satt etter at opplæringen er avsluttet. Konsekvensen av dette er at også elevens orden og adferd på eksamen er en del av grunnlaget for vurderingen.

[§ 3-19 på Lovdata.no](#)

Del IV Fritak fra vurdering med karakter

Ingen andre grunner for fritak

Det finnes ikke andre grunner for fritak fra vurdering med karakter enn de som kommer frem i dette kapittelet.

Her finner du [oversikt over de viktigste fritaksreglene for grunnskole og videregående opplæring.](#)

§ 3-20 Fritak fra vurdering med karakter for elever med individuell opplæringsplan

Foreldrene kan avgjøre om en elev i grunnskolen som har individuell opplæringsplan (IOP) skal ha vurdering med karakter eller ikke. Det er en forutsetning at det aktuelle faget eller fagene fremgår av enkeltvedtaket om spesialundervisning. Enkeltvedtaket gir rammene for IOP-en. Foreldrene kan samtykke til fritak, eller søke om fritak på eget initiativ. Hvis faget inneholder både skriftlige og muntlige karakterer, som i norsk eller engelsk, kan foreldrene velge om eleven bare skal ha en av karakterene. I norsk skriftlig kan de velge å få vurdering med karakter i den ene eller begge målformene, forutsatt at faget/fagene er omfattet av enkeltvedtaket om spesialundervisning.

Det er presisert i andre ledd at elever som er fritatt fra vurdering med karakter skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter opp mot målene i IOP-en, hvis den avviker fra læreplanen. Et fritak fra vurdering med karakter fritar ikke fra vurdering uten karakter.

I tredje ledd står det at skoleeier skal sørge for at elev og foreldre i grunnskolen får nødvendig veiledning om hva vurdering uten og med karakter innebærer. Dersom det er valgt bort kompetansemål i enkeltvedtaket om spesialundervisning vil læreren mest sannsynlig ikke ha grunnlag for vurdering med karakter. Selv om foreldrene velger at eleven skal ha vurdering med karakter, vil det da mest sannsynlig ikke være mulig å gi. Elevene har likevel rett på vitnemål fra grunnskolen.

I siste ledd blir det understreket at elever i videregående opplæring ikke kan få fritak fra vurdering med karakterer i fag selv om de har IOP i faget. Elever i videregående opplæring bruker vitnemålet ved opptak til høyere utdanning, og fritak fra vurdering med karakter i ett eller flere fag ville dermed vært en konkurransefordel. Vitnemålet for videregående opplæring må uttrykke elevens faktiske kompetanse.

Nytt i 2015: Det er presisert i nytt andre ledd at elevene skal vurdering uten karakter. Dette sto tidligere i § 3-11 og § 3-13.

[§ 3-20 på Lovdata.no](#)

§ 3-21 Fritak fra vurdering med karakter for minoritetsspråklige elever som nylig har kommet til Norge

Minoritetsspråklige elever i grunnskolen kan få fritak fra vurdering med karakter i fag det første halvåret

etter at de er kommet til Norge, dersom dette er den siste halvdel av et opplæringsår. Elevene har ikke rett til fritak utover det halvåret når de starter opplæringen i Norge. Minoritetsspråklige elever skal ikke bli fritatt fra vurdering med karakter automatisk. Foreldrene skal ha mulighet til å velge om de vil ha vurdering med karakter eller ikke.

Andre ledd viser til at elever i grunnskolen som har et enkeltvedtak om særskilt språkopplæring etter opplæringsloven § 2-8 og hvor eleven mottar hele eller deler av opplæringen i en innføringsklasse, kan fritas fra vurdering med karakter. Fritaket gjelder kun for den perioden eleven er i innføringsklassen.

Elever i videregående opplæring som har enkeltvedtak om særskilt språkopplæring etter opplæringsloven § 3-12 kan fritas fra halvårsvurdering med karakter i perioden han eller hun er i innføringsklasse. Elevene skal fortsatt få standpunkt karakter. Dette følger av tredje ledd.

I fjerde ledd er det presisert at elever som er fritatt skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter.

Skoleeier må aktivt informere foreldrene om muligheten for fritak fra vurdering med karakter og konsekvensene av dette fritaket for eleven.

Nytt i 2015: Det er presisert i nytt fjerde ledd at elevene skal ha vurdering uten karakter. Dette sto tidligere i § 3-11 og § 3-13.

[§ 3-21 på Lovdata.no](#)

§ 3-22 Fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål

Elever som tidligere har hatt et enkeltvedtak om særskilt språkopplæring på ungdomstrinnet eller i videregående opplæring, kan få fritak fra vurdering i skriftlig sidemål. Bestemmelsen må ses i lys av opplæringsloven §§ 2-8 og 3-12 om særskilt språkopplæring, og forskriften § 1-11 første ledd bokstav d. Grunnen er at de som får særskilt språkopplæring ikke må ha opplæring i skriftlig sidemål. Elevene kan ikke få fritak fra de muntlige delene av faget.

Annet ledd regulerer fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål for elever med enkeltvedtak om spesialundervisning og individuell opplæringsplan (IOP), jf. opplæringsloven kapittel 5. Både elever i grunnskolen og i videregående opplæring som har enkeltvedtak om spesialundervisning, kan få fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål. Det må da gå frem av enkeltvedtaket at skriftlig sidemål er noe eleven vanskelig kan greie.

I tillegg kan elever, tidligere elever og privatister bli fritatt for vurdering med karakter i skriftlig sidemål når han eller hun

- på grunn av sykdom, skade eller dysfunksjon som er diagnostisert av en sakkyndig, har problemer med å greie begge målformene. Det holder ikke med en legeattest, dokumentasjon må vise at eleven har problemer med å greie begge målformene.
- har vært hele ungdomstrinnet et annet sted enn i norsk grunnskole.
- oppfylte vilkårene for fritak i skriftlig sidemål i grunnskolen, men som på grunn av dokumentert saksbehandlingsfeil ikke fikk det.

I fjerde ledd er det presisert at det bare er de som kan skrive ut vitnemål etter § 3-42 som kan fatte enkeltvedtak om fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål. Det er den skolen/fylkeskommunen som har ansvaret når retten inntre som har ansvaret for å fatte vedtaket.

I femte ledd er det presisert at elever ikke kan fritas fra halvårsvurdering eller annen underveisvurdering uten karakter.

I siste ledd står det at skoleeier skal stryke standpunktkarakteren hvis en elev eller privatist som har fått innvilget fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål, likevel har fått standpunktkarakter i skriftlig sidemål. Bestemmelsen skal også omfatte tidligere elever.

Nytt 2016: Fra 1. august er det presisert at også elever som har mottatt opplæring på internasjonale skoler og utenlandske skoler etter læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter eller annen jevngod plan, kan få fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål. Dette blir tatt inn i § 3-22 første ledd.

Nytt i 2015: Det er foretatt presiseringer i både tredje, fjerde og femte ledd. I tredje ledd er «tidlegare elevar» tatt inn. I nytt fjerde ledd vises det til at vedtakskompetansen ligger hos dem som kan skrive ut vitnemål. I nytt femte ledd står det at elevene skal ha vurdering uten karakter. Dette sto tidligere i § 3-11 og § 3-13.

[§ 3-22 på Lovdata.no](#)

§ 3-23 Fritak fra vurdering med karakter i faget kroppsøving

Elever som ikke kan følge opplæringen i kroppsøving skal få tilrettelagt opplæring så langt det er mulig. Hvis den tilrettelagte opplæringen ikke kan vurderes med karakterer, kan eleven få fritak fra vurdering med karakter i kroppsøving. Dette gjelder både elever i grunnskolen og i videregående opplæring.

Bestemmelsen er først og fremst aktuelt for elever som ikke har spesialundervisning i kroppsøving. Fritaket gjelder hele faget, både den teoretiske og den praktiske delen. Når rektor skal ta stilling til om fritak bør gis,

er det viktig å få klarlagt hva som er årsaken til at den tilrettelagte opplæringen ikke kan vurderes med karakter. Avgjørelsen er et enkeltvedtak som det kan klages på.

Elever som er fritatt skal ha halvårsvurdering og annen underveisvurdering uten karakter. De er altså ikke fritatt fra opplæring. Fritak fra opplæring i kroppsøving er fastsatt i § 1-12 i forskriften.

Nytt i 2015: Det er presisert i bestemmelsen at elevene skal vurdering uten karakter. Dette sto tidligere i § 3-11 og § 3-13.

§ 3-23 på Lovdata.no

§ 3-24 Fritak fra eksamen

Elever som er fritatt fra vurdering med karakter skal ikke trekkes ut til eller delta på eksamen. Kandidater som er trukket ut i norsk i grunnskolen, men som har fritak fra vurdering i skriftlig sidemål, skal meldes opp i en egen fagkode, og skrive på hovedmålet sitt begge dagene. Se nærmere om dette i retningslinjene om føring av vitnemål og kompetansebevis for grunnskolen.

Rektor kan frita elever i grunnskolen fra eksamen etter søknad fra foreldrene, hvis det foreligger tungtveiende grunner. Dette gjelder uavhengig av de andre fritaksreglene. At det må foreligge tungtveiende grunner innebærer at det skal svært mye til for å gi fritak fra eksamen. Det er rektor som avgjør om grunnene er sterke nok til å gi fritak, og som må fatte enkeltvedtak om fritak som det kan klages på til fylkesmannen. Denne kompetansen kan ikke delegeres.

§ 3-24 på Lovdata.no

Del V Eksamen

§ 3-25 Generelle regler

Alle eksamener skal være i samsvar med læreplanverket. I annet ledd utdypes dette.

Tredje ledd omhandler trekk til eksamen for elever som tar fag fra videregående opplæring på ungdomstrinnet, jf. forskriften § 1-15. En elev som forserer, dvs. avslutter et fag tidligere enn 10. årstrinn fordi han eller hun tar fag fra videregående opplæring, regnes som avgangselev det året faget avsluttes. Han eller hun skal være med i eksamenstrekket i faget det året faget avsluttes. I tillegg skal eleven være med i trekket på 10. årstrinn i de andre fagene, uavhengig av om han eller hun har blitt trukket til eksamen tidligere. Det vil si at elever som forserer kan bli trukket ut til flere eksamener. Alle eksamener skal føres på vitnemålet.

Eksamen skal etter fjerde ledd organiseres slik at eleven eller privatisten får vist kompetansen sin. Dette innebærer at skoleeier ved lokalt gitt eksamen må gi kandidaten mulighet til å vise kompetanse i så stor del av faget som mulig. Det er kompetansen og ikke ett bestemt innhold eller en bestemt arbeidsmåte som skal vurderes. Karakteren skal bli satt på individuelt grunnlag basert på den kompetansen elevene viser på eksamen. Det innebærer at selv om eksamen organiseres i gruppe, skal ikke gruppen få en samlet karakter. Hver enkelt skal vurderes for seg.

Fylkeskommunen har plikt til å informere både elever og privatister i videregående skole om regler for ny eksamen, utsatt eksamen og særskilt eksamen. Det finnes ikke ny eksamen, utsatt eksamen eller særskilt eksamen i grunnskolen.

Du kan lese mer om [trekkordningen til eksamen i Udir-4-2016](#).

[§ 3-25 på Lovdata.no](#)

§ 3-26 Melding av elever til eksamen

Alle elever som deltar i opplæringen i fag som avsluttes med eksamen skal ta eksamen. Skolen har en plikt til å melde dem opp. Det er læreplanen som avgjør om faget avsluttes med eksamen eller ikke. Skolens plikt gjelder både for fag eleven skal opp til eksamen i, og fag eleven kan trekkes ut til eksamen i. Utdanningsdirektoratet fastsetter frister for melding til eksamen og hvordan meldingen skal skje.

Elever i videregående må selv melde seg opp til ny, utsatt og særskilt eksamen til skolen. Skolen kan ikke forventes å ha denne oversikten.

[§ 3-26 på Lovdata.no](#)

§ 3-27 Melding av privatister til eksamen i videregående opplæring

Privatister har ansvaret for å melde seg opp til eksamen til den skolen eller stedet fylkeskommunen har bestemt. Fristene fastsettes av Utdanningsdirektoratet. Det stedet privatisten har meldt seg opp til avgjør om meldingen godkjennes. Privatister kan ikke melde seg til eksamen i samme fag flere steder. Det er mulig å melde seg opp i ulike fag forskjellige steder.

En som er elev ved fristen for melding til privatisteksamen, kan ikke melde seg opp som privatist. Det er altså ikke mulig å være elev og privatist i ett fag samtidig. En som er heltidselev kan bare melde seg til privatisteksamen dersom fylkeskommunen innvilger at han eller hun kan bli deltidselev, jf. [§ 6-5 tredje ledd i forskriften](#).

Privatister må betale eksamensgebyr, men ikke ved utsatt eller ny eksamen. Les mer om å [ta fag som privatist](#).

[§ 3-27 på Lovdata.no](#)

§ 3-28 Sentralt gitt eksamen

Utdanningsdirektoratet har ansvaret for sentralt gitt eksamen, herunder organisering, oppgaver, dato og sensur. Kommune og fylkeskommune har ansvar for å trekke elever og fag, og gjennomføre eksamen i praksis. De kan fastsette retningslinjer for gjennomføringen, innenfor regelverket og det Utdanningsdirektoratet har bestemt. Disse oppgavene kan bli delegert til skolene, men skoleeier har fortsatt ansvaret.

Eleven får vite hvilket fag han eller hun skal prøves i minst 48 timer før eksamen. Det regnes bare med virkedager.

Eksamenen skal vurderes av to eksterne sensorer. Hvis sensorene er uenige skal karakteren avgjøres av en oppmann.

[§ 3-28 på Lovdata.no](#)

§ 3-28a Tidspunkt for gjennomføring av sentralt gitt eksamen

Tidspunktet for sentralt gitt eksamen er kl. 9-14 med mindre noe annet er oppgitt eller det er gitt vedtak om utvidet tid.

Kandidatene som møter etter kl. 10 får ikke gjennomført eksamen. De som kommer for sent skal ikke i noen tilfeller få kompensert tid.

Elevene får som hovedregel ikke forlate eksamenslokalet før kl. 10. Unntak vurderes i det enkelte tilfellet. Hensynet til en sikker eksamensgjennomføring og kandidatenes helse må veie tungt. Dette er ikke til hinder for at kandidatene kan gå på toalettet med følge.

Nytt i 2015: Hele bestemmelsen er ny.

[§ 3-28a på Lovdata.no](#)

§ 3-29 Lokalt gitt eksamen i grunnskolen

Kommentarer til bestemmelsen finner du i rundskrivet om [lokalt gitt muntlig eksamen Udir-2-2014](#).

[§ 3-29 på Lovdata.no](#)

§ 3-30 Lokalt gitt eksamen i videregående opplæring

Kommentarer til bestemmelsen finner du i rundskrivet om lokalt gitt muntlig eksamen Udir-2-2014.

Nytt i 2015: § 3-30a er opphevet, da den kun gjaldt muntlig eksamen høsten 2013.

§ 3-30 på Lovdata.no

§ 3-31 Hjelpemidler til eksamen

Utdanningsdirektoratet fastsetter hvilke hjelpemidler som er tillatt ved **sentralt gitt eksamen**. Det finnes to modeller for tillatte hjelpemidler til sentralt gitt eksamen, alle hjelpemidler tillatt eller todelt eksamen med ulike hjelpemidler tillatt. Her finner du oversikten over tillatte hjelpemidler.

Regelverket for tillatte hjelpemidler til **lokalt gitt eksamen** i grunnskolen og videregående opplæring er beskrevet i rundskriv om lokalt gitt muntlig eksamen Udir-2-2014.

§ 3-31 på Lovdata.no

§ 3-32 Særskilt tilrettelegging av eksamen

Elever og privatister med behov for særskilt tilrettelegging skal få forholdene lagt til rette slik at de kan vise kompetansen sin i faget etter læreplanverket. Tilretteleggingen skal så langt det er mulig tilpasses elevens eller privatistens behov. Dette innebærer at tiltakene må være egnet til å avhjelpe elevens behov, f.eks. ved allergi eller funksjonshemming. I vurderingen av hvilken særskilt tilrettelegging som gis, vil både økonomiske og praktiske hensyn kunne trekkes inn. Denne bestemmelsen gjelder kun eksamen. Tilrettelegging i undervisvurderingen i løpet av året, er en del av den tilpassede opplæringen. Tilretteleggingen skal avhjelpe sykdom, skade e.l., ikke manglende kompetanse i fag. Manglende ferdigheter i norsk er ikke grunnlag for særskilt tilrettelegging av eksamen.

Tilretteleggingen kan ikke gi eleven eller privatisten fordeler sammenlignet med dem som ikke får en særskilt tilrettelagt eksamen. Den kan heller ikke være så omfattende at eleven eller privatisten ikke blir prøvd i kompetansemålene i læreplan. Eksamensform fastsettes i læreplanen, jf. § 3-25. Eksamensformen kan endres, men ikke hvis det fører til at skriftlige, muntlige eller praktiske ferdigheter som fremgår av kompetansemålene, ikke blir prøvd. Det må også vurderes konkret om en elev kan tildeles lengre tid, forstørret skrift, ekstra belysning, skrivehjelp, opplesning, utvidet tid e.l.

For å få tilrettelagt eksamen må eleven eller foreldrene sende en søknad til rektor. Rektor avgjør om og

hvordan forholdene skal bli lagt til rette. Elever kan få tilrettelagt eksamen selv om de ikke har vedtak om spesialundervisning. Rektor vurderer om det er behov for en uttalelse fra en sakkyndig instans.

Privatister søker til fylkeskommunen. Privatisten må fremlegge en sakkyndig uttalelse, som viser til behovet for særskilt tilrettelegging. Uttalelsen må ikke komme fra PP-tjenesten.

Fylkesmannen er klageinstans både i grunnskolen og i videregående opplæring.

[§ 3-32 på Lovdata.no](#)

§ 3-33 Særskilt eksamen for elever i videregående opplæring

En elev i videregående opplæring som har fått karakteren 1 i standpunktkarakter og ikke blir trukket ut til eksamen i faget, har rett til særskilt eksamen i faget. Dersom eleven består den særskilte eksamenen, har eleven bestått faget.

En særskilt eksamen er en egen eksamen i faget, uavhengig av om dette er en vanlig eksamensordning eller ikke. Hvis en elev har strøket i et programfag som inngår i en tverrfaglig eksamen, vil han eller hun ikke bestå i faget ved å bestå en tverrfaglig eksamen. Eleven vil da ha rett til en særskilt eksamen i det aktuelle programfaget. Elever som har fått 1 i prosjekt til fordypning har også rett til en særskilt eksamen.

Tidligere elever på yrkesfaglige utdanningsprogram som har fått karakteren 1 i et eller flere programfag ved særskilt eksamen som inngår i en tverrfagleg eksamen, må kun opp til eksamen i det eller de programfagene. Andre privatister må følge den ordinære eksamensordningen.

Særskilt eksamen skal holdes ved første påfølgende anledning. Vanligvis holdes særskilt eksamen samtidig som utsatt og ny eksamen.

[§ 3-33 på Lovdata.no](#)

§ 3-34 Ny eksamen for elever i videregående opplæring

En elev i videregående opplæring som får karakteren 1 ved ordinær eksamen har rett til en ny eksamen i faget ved første etterfølgende eksamen. Dersom eleven består, beholder han eller hun standpunktkarakteren i faget. Dersom eleven ikke melder seg opp, eller får karakteren 1, strykes standpunktkarakteren i faget. Eleven må da ta faget som privatist. Det er kun standpunktkarakteren som tilsvarer den eksamenen som eleven har støket på som strykes. Det betyr at dersom eleven har strøket til eksamen i skriftlig hovedmål, strykes kun denne karakteren, ikke karakteren i norsk muntlig og norsk sidemål.

Man kan ha rett til ny eksamen ved feilaktig bortvisning eller annullert eksamen, se [§ 3-36](#) og [§ 3-37](#).

§ 3-35 Utsatt eksamen for elever og privatister i videregående opplæring

Elever eller privatister i videregående opplæring som har dokumentert fravær ved eksamen (ordinær eksamen, særskilt eksamen, ny eksamen eller utsatt eksamen) har rett til å ta første etterfølgende eksamen.

Dokumentasjonen må vise at

- fraværet forhindret eleven eller privatisten fra å møte til eksamen,
- hindringen var uforutsigbar og
- kandidaten ikke kan lastes for at hindringen har inntruffet.

Legeerklæring er eksempel på dokumentasjon. Fravær på grunn av kronisk eller langvarig sykdom må også kunne betraktes som uforutsigbart, men legeerklæringen må gjelde dagen eksamen avlegges på.

Hvis eleven ikke går opp til eksamen, må faget tas som privatist og standpunkt karakter i faget faller bort.

Dersom retten til utsatt eksamen gjaldt et trekkefag, skal det foretas en ny trekning av fag.

Nytt i 2015: De ulike typer eksamener listes ikke lenger opp. Dokumentert fravær ved utsatt eksamen gir også rett til utsatt eksamen. Dokumentasjonskravet er presisert.

§ 3-36 Bortvisning fra eksamen

Rektor kan bortvise elever og privatister fra eksamen dersom de hindrer eller forstyrrer gjennomføringen av eksamenen. Bortvisning er en streng reaksjon, så det må være grove forstyrrelser og hindringer. Eleven eller privatisten må ha fått en advarsel først, slik at han eller hun kan endre sin adferd. Rektor kan også vise bort elever fra eksamen, dersom bortvisning er en sanksjon i skolens ordensreglement. Det er kun rektor som kan bortvise elever fra eksamen, og det må gjøres ved å fatte et enkeltvedtak. For privatister vil det være fylkeskommunen som treffer enkeltvedtaket om bortvisning. Eleven eller privatisten må få mulighet til å uttale seg før enkeltvedtaket. Bortvisningsvedtaket kan klages på til Fylkesmannen.

Elever eller privatister som får medhold i en klage på bortvisning, har rett til en ny eksamen.

§ 3-37 Annullering av eksamen

Utdanningsdirektoratet kan annullere eksamen hvis det er gjort formelle feil ved avviklingen, eller

eksamen av andre årsaker ikke er avvirket i samsvar med regelverket. Bestemmelsen omfatter både sentralt gitt og lokalt gitt eksamen, og det er ingen automatikk i annullering. Det skal vurderes konkret om det foreligger en formell feil. Det er kun Utdanningsdirektoratet som kan foreta denne vurderingen.

Feilen kan være gjort av skolen, skoleeier eller noen som representerer skolen under eksamen, f.eks. en eksamensvakt. Bestemmelsen omfatter formelle feil under avviklingen av eksamen. Dette gjelder både feil ved selve gjennomføringen, feil ved melding til eksamen og feil ved sensurering. Eksempler på formelle feil kan være feil i trekket, feil utdeling av oppgavesett, eller en forsvunnet besvarelse.

Den andre muligheten for annullering viser til «anna årsak». Dette er en skjønnsmessig bestemmelse som dekker særlige tilfeller. Det kan f.eks. være streik, naturkatastrofer eller sykdom hos sensor. Støy eller forhold ved eksamenslokalet vil ikke gi grunnlag for annullering.

Vi viser til at klage på karakter ved eksamen reguleres av § 5-9 for skriftlig eksamen og § 5-10 for muntlig eksamen.

Dersom en elev i videregående opplæring får annullert eksamen av Utdanningsdirektoratet, får eleven rett til ny eksamen ved første etterfølgende eksamen. En elev som går opp til første etterfølgende eksamen beholder sin elevstatus (også i Vg3) og standpunktkarakter i faget, og har rett til førstegangsvitnemål dersom vilkårene for øvrig er oppfylt. Hvis hensynet til eleven tilsier det kan Utdanningsdirektoratet også gi dispensasjon fra kravene til vitnemål. Dette følger av tredje ledd.

Eksamen blir automatisk annullert hvis en elev ikke får standpunktkarakter. Det står i andre ledd. Dette kan både skyldes manglende vurderingsgrunnlag eller overtrådt fraværsgrænse. Dette gjelder uavhengig av resultatet på eksamen.

Se også føring av vitnemål og kompetansebevis for videregående opplæring punkt 5.4.

ENDRET 29.08.2018

Dersom en elev får IV i alle programfagene, annulleres den tverrfaglige eksamenen. Dersom en elev har IV i to av tre programfag, vil en bestått tverrfaglig eksamen fortsatt bli stående.

Rektor kan annullere eksamen hvis eleven eller privatisten har fusket/jukset eller forsøkt å fuske/jukse, jf. fjerde ledd i bestemmelsen. Dette gjelder også dersom sensorene oppdager fusk eller forsøk på fusk. Hva som ligger i ordet «fusk» utdypes ikke nærmere i forskriften. Med «fusk eller forsøk på fusk» menes handlinger eller forhold som ikke er tillatt, og som tar sikte på å gi kandidaten et fortrinn ved eksamen. Formålet med å fuske er gjerne å få et bedre utgangspunkt enn man ellers ville hatt, og dermed også bedre karakter. Dette kan f.eks. være bruk av hjelpemidler som ikke er tillatt. Hva som er tillatt må vurderes opp mot den konkrete eksamenen, eksamensformen, og tillatte hjelpemidler, jf. § 3-31.

Hva som regnes som fusk på sentralt gitt eksamen.

Det er kun rektor som kan vurdere at eksamen skal annulleres, ikke en faglærer eller eksamensvakt. For privatister tar fylkeskommunen denne avgjørelsen. Avgjørelsen er et enkeltvedtak som det kan klages på til Fylkesmannen. Eleven eller privatisten skal ha mulighet for å uttale seg før det treffes et slikt enkeltvedtak.

Kandidaten skal ikke bli bortvist, og har rett til å fullføre eksamenen på eksamensdagen. Grunnen til at eksamenen fortsatt skal gjennomføres er at dersom anklagen er feil, vil eleven eller privatisten straffes for noe han/hun ikke har gjort. Klageretten vil heller ikke bli reell. En annullering vil kun ha effekt dersom det er gitt en karakter som kan annulleres.

Ved annullering av eksamen for elever pga. fusk, vil standpunktkarakteren i faget også falle bort. En kandidat i videregående opplæring som får eksamen annullert pga. fusk må ta eksamen opp igjen som privatist, ikke som elev. Dette kan tidligst gjøres ett år etter annulleringen.

Nytt i 2015: Det er gjort noen språklige endringer i bestemmelsen.

Del VI Dokumentasjon

§ 3-38 Rett til dokumentasjon

Alle som har fullført grunnopplæringen har rett til å få opplæringen dokumentert. Det gjelder også den som kun har hatt deler av opplæringen. Det er ikke krav om å bestå for å ha rett til dokumentasjon.

Utdanningsdirektoratet fastsetter formularer og hvordan dette skal føres, se [retningslinjer for føring av vitnemål og kompetansebevis](#).

Privatister og praksiskandidater har rett til dokumentasjon hvis de har vært oppe til eksamen eller fag- eller svenneprøve.

Elever eller privatister har rett til ny dokumentasjon hvis de får nye karakterer/tar opp et fag eller tar et nytt fag. Dette gjelder kun i videregående opplæring.

§ 3-39 Forsvarlig system for føring av karakterer og fravær

Skoleeier skal ha et forsvarlig system for føring av karakterer og fravær. Dette har sammenheng med skoleeiers plikt til å ha et forsvarlig system, jf. [§ 13-10](#).

I andre ledd regnes det opp hva som skal føres i systemet. Karakterene er fastsatt når de er tatt inn i systemet.

I tredje ledd presiseres det at halvårsvurdering med karakter ikke kan endres, mens standpunkt- og eksamenskarakterer, som er enkeltvedtak, kan endres etter klage. Rektor kan kun rette rene føringsfeil. Skolen kan ikke endre karakteren selv om de er enig i at lærerens vurdering av elevens kompetanse var feil.

Også elever som er fritatt fra opplæringsplikten etter § 2-1 fjerde ledd, skal være oppført i systemet.

I siste ledd er det tatt inn at fravær skal dokumenteres hvert halvår.

Endret i 2015: At fravær skal dokumenteres hvert halvår er flyttet hit fra § 3-16.

§ 3-40 Vitnemål i grunnskolen

Alle elever skal få vitnemål når de fullfører grunnskolen. Også elever som ikke har bestått alle fag eller har vært fritatt for vurdering med karakter skal ha vitnemål.

Fravær skal også føres på vitnemålet, se § 3-41.

Nærmere informasjon finner du i retningslinjer for føring av vitnemål i grunnskolen.

§ 3-41 Føring av fravær i grunnskolen

Alt fravær fra og med 8. årstrinn skal føres på vitnemålet, i timer og dager. Timer kan ikke gjøres om til dager. Fravær før 8. årstrinn skal ikke føres på vitnemålet. Det skal kun føres fravær for elever ved skolen, ikke barn som er utskrevet fra skolen.

Det følger av andre ledd at eleven eller foreldrene har mulighet til å kreve at årsaken til fraværet blir ført på et vedlegg til vitnemålet, hvis årsaken er dokumentert. Skolen må informere om bestemmelsene, men har ikke ansvar for å be om dokumentasjon. Fraværet skal føres på vitnemålet selv om eleven eller foreldrene har krevd at årsaken til fraværet blir ført på et vedlegg. Skolen må sørge for å oppbevare dokumentasjonen i tråd med personopplysningsloven.

Tredje ledd viser til at dokumentasjonen skal legges frem på forhånd, hvis det er mulig. Det vil ikke være noe problem med permisjoner, som skal søkes i forkant, jf. opplæringsloven § 2-11. Ved sykdom e.l. må dokumentasjonen legges frem så fort som mulig etter at eleven er tilbake.

Eleven kan etter fjerde ledd kreve at noe fravær ikke skal føres på vitnemålet. Det er inntil 10 dager i løpet av et opplæringsår som kan unntas føring. Timefravær, f.eks. til legebesøk eller BUP, kan ikke unntas føring. I grunnskolen er det to typer fravær som kan kreves unntatt. Dette er dokumentert fravær av helsemessige grunner, og innvilget permisjon etter opplæringsloven § 2-11. At elevene må søke permisjon i forkant kommer av at eleven har en opplæringsplikt i grunnskolen. Gyldig dokumentasjon for fravær av helsegrunner er etter femte ledd legeerklæring. Det er bare fravær av helsegrunner fra og med den fjerde fraværsdagen som kan strykes, hvis ikke det er en dokumentert risiko for helsefravær grunnet funksjonshemming eller kronisk sykdom. Hvis legeerklæringen viser en slik dokumentert risiko kan fraværet

strykes fra første dag. Hvis det er innvilget permisjon i over 10 dager i løpet av et år (det kan gis permisjon i inntil 2 uker per gang hvis det er forsvarlig), skal det som overstiger 10 dager føres på vitnemålet.

Permisjoner kan unntas føring fra og med første dag. Rådgivning, elevrådsarbeid og samtaler med PP-tjenesten er eksempler på rettigheter som ikke vil være fravær.

Føring av fravær ikke er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

§ 3-42 Vitnemål i videregående opplæring

Vitnemål blir gitt som dokumentasjon for bestått opplæringsløp som gir studie- eller yrkeskompetanse. Elever med samisk i fagkretsen har rett til vitnemål på samisk og norsk. I andre ledd utdypes det at alle fag og eksamener (standpunktkarakter og eksamenskarakterer) som skal stå på vitnemålet etter læreplanverket må være bestått.

Det kan gjøres unntak fra kravene til vitnemål, hvis vilkårene i bestemmelsene som er oppregnet er oppfylt. Dette er bestemmelser om

- fritak fra opplæring (§§ 1-11 til 1-13)
- fritak fra vurdering med karakter (§ 3-20 til 3-23)
- særskilte fritak i yrkesfaglige studieprogram (§ 3-44)
- dispensasjon fra Utdanningsdirektoratet (§ 23-1)

Listen er uttømmende. Les mer i [føring av vitnemål og kompetansebevis i videregående opplæring](#).

Hovedregelen i tredje ledd er at **vitnemål for elever** skal skrives ut av skolen der eleven fullfører og består opplæringen. Denne skolen skal også skrive ut nytt vitnemål. Fylkeskommunen har ansvar for å skrive ut **vitnemål for lærlinger** som ikke tidligere har oppfylt kravene til vitnemål.

Videre i tredje ledd er det tatt inn hvem som skal skrive ut **vitnemål for privatister**. For privatister som har fått vitnemål som elev, skal skolen som skrev ut det opprinnelige vitnemålet, også skrive ut nytt vitnemål. For privatister som ikke tidligere har oppfylt kravene til vitnemål skal den fylkeskommunen som sist ga personen videregående opplæring som førte fram til en standpunktkarakter, også skrive ut vitnemålet. Andre fylkeskommuner kan ikke utstede vitnemål. Fylkeskommunen kan delegere denne oppgaven til en skole. Dersom en person kun har vært privatist, og ikke har mottatt en eneste standpunktkarakter som elev i videregående opplæring, er det den fylkeskommunen han eller hun er bosatt i, som har ansvar for å skrive ut vitnemål. Dette gjelder også for privatister som sist fikk standpunktkarakter ved en skole godkjent etter friskoleloven, men som ikke fullførte opplæringen der, og som heller ikke har fullført opplæringen ved en annen skole.

Nytt i 2015: Det er presisert i nytt tredje ledd hvem som skal skrive ut vitnemål til privatister

som ikke tidligere har fått vitnemål.

§ 3-43 Førstegangsvitnemål

Første ledd viser til hvem som får førstegangsvitnemål. Det er den som har bestått videregående opplæring som gir generell studiekompetanse ved utløpet av normal tid etter læreplanverket. Hva som er normal tid vurderes ut fra skoleår, og er regulert i tilbudsstrukturen. Også de som består videregående opplæring på kortere tid enn det som er fastsatt, vil få førstegangsvitnemål. Privatister som ikke har hatt noen opplæring, kan ikke få førstegangsvitnemål.

Søkere med førstegangsvitnemål konkurrerer i en egen kvote ved opptak til høyere utdanning. Se nærmere i forskrift om opptak til høyere utdanning. Elever som har rett til særskilt, utsatt og ny eksamen etter §§ 3-36 og 3-37 vil kunne få ført disse karakterene på førstegangsvitnemålet dersom retten til å ta eksamenene inntrådte før utløpet av normal tid. Dette gjelder ikke rett til ny eksamen etter § 3-34.

I andre ledd er det presisert at førstegangsvitnemål kun kan skrives ut en gang, med unntak av hvis karakteren blir endret pga. klage.

Tredje ledd presiserer at også karakterer som er forbedret innen utløpet av normal tid kan føres på førstegangsvitnemålet. Elever kan også kreve å få ført flere fag enn det som er nødvendig for å få studiekompetanse på vitnemålet, så lenge de er oppnådd innen utløpet av normal tid. Det er ikke adgang til å få førstegangsvitnemål hvis man bytter fremmedspråk etter å ha fått standpunktkarakter eller eksamenskarakter i faget.

I fjerde ledd står det at normal tid kan bli utvidet til maksimalt fem år etter søknad. Dette gjelder dersom eleven har fått innvilget søknad om omvalg eller har fått rett til ekstra opplæringstid, jf. opplæringsloven § 3-1 fjerde og femte ledd, og dersom det dokumenteres skriftlig at eleven har vært fraværende i en lengre periode pga. internasjonal utveksling, folkehøgskole, verneplikt, omsorgsarbeid eller langvarig sykdom. Dette gjelder i løpet av ett opplæringsår, ikke hele opplæringen. Det presiseres at utveksling må medføre tap av opplæringstid. Hvis eleven har fått godkjent opplæringen som en del av sin norske opplæring etter forskriften § 1-16, vil det ikke være tapt opplæringstid. Videre må folkehøgskole, verneplikt eller omsorgsarbeid være utført i minst seks måneder. Hva som er en lengre periode og langvarig sykdom må ellers vurderes konkret.

Vilkårene er alternative. Flere av årsakene kan være oppfylt på en gang, f.eks. både sykdom og omvalg, men årsakene kan ikke slås sammen. Det innebærer at f.eks. kort internasjonal utveksling og noe fravær på grunn av sykdom, som hver for seg ikke oppfyller vilkårene, ikke til sammen kan utgjøre et lengre fravær. Bestemmelsen er uttømmende.

Bestemmelsen viser til hva som er normal tid, ikke til rett til utvidet opplæringstid. Uavhengig av

normaltiden i utdanningsprogrammet kan den normale tiden bli utvidet til maks fem år.

I siste ledd står det at elever som er tatt inn til videregående opplæring over fire år, i en kombinasjon mellom treårig opplæring og idrettsutøvelse, også vil få førstegangsvitnemål.

Nytt i 2015: Det er gjort noen språklige presiseringer i bestemmelsen.

§ 3-44 Unntak for elever og lærlinger fra vilkårene for å få vitnemål i yrkesfaglige utdanningsprogram

Elever og lærlinger i yrkesfaglige utdanningsprogram som har fulgt opplæringen, men ikke har bestått i inntil to fellesfag, kan i særskilte tilfeller likevel få vitnemål som gir yrkeskompetanse. Det blir ikke gitt slikt fritak når det gjelder vitnemål med studiekompetanse.

Unntaket gjelder kun for dem som har fått 1 i fellesfag, det gjelder ikke i programfag, og ikke for dem som har fått IV.

Vilkårene for at rektor kan gi samtykke til et slikt unntak etter søknad står i bokstavene a-c. Bokstav a viser til der eleven/lærlingen har vært fritatt fra vurdering med karakter i faget/fagene i grunnskolen. Dette er først og fremst ment som fritak fra vurdering med karakter på grunnlag av enkeltvedtak om spesialundervisning i grunnskolen, jf. § 3-20. Bokstav b viser til fritak fra vurdering med karakter i videregående opplæring. Dette har liten realitet i dag, fordi elever og lærlinger som har fritak fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål (§ 3-22) eller kroppsøving (§ 3-23), har rett på vitnemål etter § 3-42. Bokstav c viser til spesifikke lærevansker som store lese- og skrivevansker eller matematikkvansker. Slike vansker kan vurderes etter at standpunktkarakterer eller eksamenskarakter er satt. Manglende norskferdigheter gir ikke grunnlag for fritak.

Det kan ikke gis fritak i strid med sertifiseringsordninger.

Det må foreligge dokumentasjon av nyere dato som viser at vilkårene er oppfylt før søknader om unntak kan behandles. Etter bokstav c må det foreligge en sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten.

Rektor avgjør om søknaden innvilges eller avslås. Dette bør ikke gjøres før overgangen fra Vg2 til Vg3. Det kan ikke gis forhåndsgodkjennelse. Det vil si at det ikke er adgang til å innvilge unntak fra reglene om utstedelse av fag - eller svennebrev og vitnemål når en elev eller lærling begynner i videregående opplæring, eller når eleven eller lærlingen akkurat har strøket i faget.

§ 3-45 Kompetansebevis

Kompetansebevis blir gitt til elever, lærlinger, lære kandidater eller privatister som ikke har krav på vitnemål eller fag- eller svennebrev. Dette gjelder kandidater som ikke fullfører opplæringen, eller som ikke består eller får IV i ett eller flere fag. Ansvar for å skrive ut kompetansebevis presiseres i tredje ledd. En elev som har gått ved flere skoler har ikke krav på et felles kompetansebevis.

Les mer om føring av vitnemål og kompetansebevis i videregående opplæring

§ 3-46 Føring av karakterer i fag på vitnemål og kompetansebevis

Bestemmelsen omhandler hovedreglene for føring av karakterer. I tredje ledd står det at privatister som går opp til eksamen i et fag på høyeste nivå, vil få faget godskrevet på lavere nivå dersom dette fremkommer av læreplanen for faget. Les mer i føring av vitnemål og kompetansebevis i videregående opplæring.

Nytt i 2015: I nytt femte ledd er det fastsatt at elever som har fått sluttvurdering i et fag som elev mer enn en gang (på grunn av forsering eller omvalg), skal få ført den siste karakteren som er 2 eller bedre, jf. § 3-17a. Dersom den siste karakteren er 1 eller IV, skal skolen føre den første karakteren på vitnemålet eller kompetansebeviset.

§ 3-47 Føring av fravær i videregående opplæring

Alt fravær skal etter første ledd føres på vitnemål og kompetansebevis i dager og enkelttimer. Enkelttimer kan aldri gjøres om til dager.

Det er rektor som avgjør om deltidselevs fravær skal føres i dager og timer eller bare i timer. I denne vurderingen vil det måtte ses på hvor mange fag deltidseleven følger opplæring i, og om det i det hele tatt vil være mulig å føre fravær i dager. Hvem som er heltids- og deltidselev reguleres i forskriften § 6-5.

Elever kan kreve at årsaken til fraværet føres på et vedlegg til vitnemål eller kompetansebevis. Elev/foreldre må da legge frem dokumentasjon om årsaken. Kravene til dokumentasjon er de samme som etter femte ledd. Om mulig, skal dokumentasjonen legges frem på forhånd. Ved sykdom e.l. skal dokumentasjon legges frem når eleven er tilbake.

I femte ledd står det om unntakene fra føring på vitnemål. Det maksimale antallet dager som elev eller foreldre kan kreve at ikke føres på vitnemålet er 10 dager i løpet av et opplæringsår. Årsaken må da dokumenteres og være i samsvar med femte til åttende ledd. De ti dagene gjelder samlet, uavhengig av årsak. Fravær utover 10 dager skal uansett føres, men årsaken kan da føres på et vedlegg, jf. tredje ledd. Oppramsingen i a til f er uttømmende.

I sjette ledd vises det til at elev/foreldre må dokumentere fravær som kommer av helsegrunner med en legeerklæring. Det er bare fravær fra og med dag nummer fire som kan strykes av helsegrunner, hvis det ikke er en dokumentert risiko for fravær pga. funksjonshemming eller kronisk sykdom. Da kan fravær strykes fra første dag. Også annet fravær må kunne dokumenteres av en person med kompetanse til å vurdere fraværsårsaken. Dette kan kreves ikke ført fra og med første dag. Se nærmere om fravær i videregående opplæring.

I sjuende ledd blir det klargjort at organisert studiearbeid og skoleadministrative gjøremål etter avtale med faglærer eller rektor, ikke er fravær. Skoleadministrative gjøremål kan f.eks. være elevrådsarbeid. Arbeidet må være avtalt, og regnes da som en del av opplæringen. Dersom eleven har mottatt en rettighet etter opplæringsloven, f.eks. rådgivning etter kapittel 22, regnes det ikke som fravær.

Elever som er medlem av et annet trossamfunn enn Den Norske kirke har etter siste ledd mulighet til å kreve at inntil to dager fravær knyttet til en religiøs høytid ikke blir ført på vitnemål eller kompetansebevis. Disse to dagene må dokumenteres, og vil være medregnet i det totale antallet på ti dager, jf. femte ledd.

Føring av fravær ikke er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Del VII Særskilte bestemmelser om fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

§ 3-48 Fag- og svenneprøve

Fylkeskommunen har ansvar for at fag- og svenneprøven blir gjennomført i samsvar med reglene, og at kandidatene blir gjort kjent med disse reglene.

Hovedregelen er at prøven skal gjennomføres ved slutten av opplæringstiden, og normalt skal den være avsluttet innen to måneder. Hva som er slutten av opplæringstiden må vurderes konkret i lys av lærekontrakten. Det er kun i unntakstilfeller at prøven kan avholdes senere enn to måneder etter opplæringstiden.

Prøven skal som hovedregel gjennomføres i bedriften der lærlingen har hatt hoveddelen av opplæringen sin. Når prøven gjennomføres i bedriften, skal den tilpasses virksomheten i bedriften. Tilpasningen må skje innenfor kompetansemålene i læreplanen, slik at kandidatene får vist at de kan gjennomføre de faglige arbeidsoppgavene på en kompetent måte. Fylkeskommunen kan bestemme at prøven skal holdes på et annet sted enn i bedriften, for eksempel på en prøvestasjon. Før avgjørelsen skal fylkeskommunen ha innhentet råd fra prøvenemnda. Prøvenemnda kan anbefale at prøven gjennomføres et annet sted enn i lærebedriften hvis den for eksempel ikke kan dekke nok dersom den holdes i bedriften.

§ 3-49 Kompetanseprøve for lærekandidater

Bestemmelsen er i stor grad tilsvarende § 3-48. For lærekandidatene vil det være deres opplæringsplan som er grunnlaget for prøven.

§ 3-50 Melding til fag-/svenneprøve og kompetanseprøve

Bestemmelsen fastsetter hvem som har ansvar for å melde opp til prøven. Melding skal sendes til fylkeskommunen der lærekontrakten ble registrert for lærlinger og lærekandidater, og til fylkeskommunen der skolen ligger for elever.

§ 3-51 Krav om bestått i fag for å bestille seg til fag- og svenneprøve

Hovedregelen er at kandidaten må ha bestått alle fag og eksamener etter Læreplanverket for Kunnskapsløftet på Vg1, Vg2 og Vg3-nivå før han eller hun går opp til fag- eller svenneprøven. Bestått tilsvarer karakteren 2 i faget. For de fagene som har egne eksamensordninger i læretiden etter §§ 3-52 til 3-54, må også kandidaten ha bestått denne eksamenen før fag- eller svenneprøven kan avlegges. Se ellers kommentar til § 3-4.

Elever/lærlinger som ikke har bestått i inntil to av fellesfagene kan likevel gjennomføre fag- eller svenneprøven. Vilkårene for dette er at eleven/lærlingen har fulgt opplæringen i faget, at det er et fellesfag, og at eleven/lærlingen har fått karakteren 1 enten i standpunktkarakter eller i eksamenskarakter. Regelen gjelder ikke for programfag eller ved IV (ikke vurderingsgrunnlag). For å få fag- eller svennebrev må eleven eller lærlingen bestå faget eller fagene innen to år. Hvis faget eller fagene ikke er bestått innen to år må først faget/fagene bestås og deretter fag- eller svenneprøven bestås på nytt. Dersom eleven/lærlingen oppfyller vilkårene i § 3-67, vil han/hun kunne få fag- eller svennebrev uten å bestå i inntil to fellesfag.

§ 3-52 Eksamen i læretiden for særskilte lærefag

Det kan fastsettes i læreplanen for lærefaget at eleven eller lærlingen skal ha en ekstra eksamen før de går opp til fag- eller svenneprøven. Det er fastsatt et slikt eksamenskrav i følgende fag:

- elektriker
- energimontør
- energioperatør
- heismontør
- signalmontør
- telekommunikasjonsmontør
- dataelektroniker
- automatiker

- anleggsmaskinmekaniker
- børsemaker

Denne eksamenen skal være på Vg3-nivå.

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringen av eksamen. Utdanningsdirektoratet utarbeider eksamen, men eksamen sensureres lokalt. Det står i læreplanen hvor lenge eksamen skal vare.

§ 3-53 Eksamen i læretiden for særløpsfag

I særløpsfag er det fastsatt i læreplanen at det er krav om en ekstra eksamen før kandidatene går opp til fag- eller svenneprøve. Denne eksamenen er på Vg3-nivå. Særløpsfag har ett år med opplæring i skole og tre år med opplæring i bedrift/læretid. Hvilke fag som er særløp følger av tilbudsstrukturen (pdf) i læreplanverket. Eksempler er feierfaget, isolatørfaget, låsesmedfaget og keramikerfaget.

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringen av eksamen. Utdanningsdirektoratet utarbeider eksamen, men den sensureres lokalt. Det står i læreplanen hvor lenge eksamen skal vare.

§ 3-54 Vurdering for lærlinger som har lærekontrakt som omfatter opplæring i programfag som er fastsatt i fag- og timefordelingen for Vg1, Vg2 og eventuelt Vg3 i skole

De som etter lærekontrakten skal ha opplæring i bedrift i programfag som etter læreplanverket skal gis i skole, skal opp til en eksamen. Andre former for organisering av opplæringen enn det som er fastsatt i læreplanen er omhandlet i forskriften § 6A-7.

Vurderingsgrunnlaget for eksamenen skal være læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget, det vil altså si Vg3-læreplanen. Eksamen vil dermed vanligvis være på Vg3-nivå.

I de fagene som omfattes av § 3-52, som allerede har en eksamen på Vg3-nivå, skal denne eksamenen være på Vg2-nivå. Dette er nærmere fastsatt i læreplanen for hvert enkelt fag. Lærlinger i disse fagene, som allerede har bestått både tverrfaglig eksamen og programfagene på Vg1 og Vg2, trenger ikke å ta en ny eksamen på Vg2-nivå. Dette gjelder lærlinger som går ut i lære etter Vg2 i fagene dataelektroniker, automatisering og anleggsmaskinmekaniker. Disse kandidatene skal uansett ha en eksamen på Vg3-nivå etter § 3-52.

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringen av eksamen. Utdanningsdirektoratet utarbeider eksamen, men den sensureres lokalt.

Lærebedriften melder opp lærlingen, og sender meldingen til fylkeskommunen der lærekontrakten er registrert.

Oktober 2017

Det er fastsatt endringer i tredje ledd.

§ 3-55 Særlige regler om fag- og svenneprøven for praksiskandidater

Praksiskandidater må selv melde seg opp til fag- og svenneprøven. Meldingen skal gå til fylkeskommunen, innen de fristene de har satt.

I andre ledd står det at praksiskandidater må ha bestått en egen eksamen før de kan melde seg opp til fag- eller svenneprøven. Det er kompetansemålene i læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget som er vurderingsgrunnlaget, jf. tredje ledd. Eksamen er altså vanligvis på Vg3-nivå. Eksamenen kan ikke godkjennes gjennom en realkompetansevurdering, jf. § 4-13. Det er tatt inn i tredje ledd at praksiskandidater som tidligere har fullført og bestått all opplæring i skole og bedrift etter Kunnskapsløftet, ikke trenger å ta denne eksamenen. Det vil si at lærlinger som har bestått alle fag og fullført læretiden i faget, men som har strøket to ganger på fagprøven, kun må oppfylle praksiskravet og ikke ha en ny eksamen når de melder seg opp til fagprøven som praksiskandidat.

I fjerde ledd presiseres det at de som skal ha eksamen etter § 3-52, også skal ha denne eksamenen før fag- eller svenneprøven. Denne eksamenen er vanligvis på Vg2-nivå. Praksiskandidater i disse fagene som allerede har bestått både tverrfaglig eksamen og programfagene på Vg1 og Vg2, må ikke ta eksamenen. Dette vil bl.a. gjelde de som tidligere har bestått all opplæring på Vg1 og Vg2 etter Kunnskapsløftet, og som nå skal ta fagbrev som krever det samme Vg2. Dette kan f.eks. være en kandidat som har tatt fagbrev som elektromontør etter å ha fulgt ordinært opplæringsløp, og som nå ønsker fagbrev som elektriker (programområde for elenergi). Disse kandidatene skal uansett ha en eksamen på Vg3-nivå etter § 3-52.

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringen av eksamen. Utdanningsdirektoratet utarbeider eksamen, men den sensureres lokalt, jf. femte ledd.

Prøvenemnda kan be kandidaten om forslag til hvor og hvordan prøven kan gjennomføres, jf. sjetten ledd. Prøvenemnda velger om de følger forslagene, men dersom forslaget er godt bør prøvenemnda prøve å følge dette.

I sjuende ledd står det at en praksiskandidat som ikke består prøven må vente minst seks måneder før han/hun kan avlegge ny prøve. Praksiskandidaten må betale prøveavgift, jf. åttende ledd.

Oktober 2017

Det er fastsatt endringer i tredje og fjerde ledd.

§ 3-56 Prøvenemnd for fag- og svenneprøve

Første ledd viser til at det er fylkeskommunen som oppnevner og administrerer prøvenemnda. Dette følger også av opplæringsloven § 4-8. Nemnda skal ha minst to medlemmer. Fylkeskommunen kan velge å oppnevne flere. Medlemmene skal ha formell faglig kompetanse innen fagområdet. Dette kan være fag- eller svennebrev i faget, eller annen relevant kompetanse. Så langt det er mulig skal medlemmene også ha oppdatert arbeidslivserfaring i faget. Fylkeskommunen avgjør om kravene er oppfylt.

Fylkeskommunen skal også sikre at det er tilstrekkelig vurderingsfaglig kompetanse i nemnda. Dette vil ikke si at det kreves lærerutdanning, men f.eks. at man har gjennomgått fylkeskommunens skolering for prøvenemndsmedlemmer. Prøvenemndas kompetanse om vurdering må ikke være oppfylt ved oppnevningen, men må være oppfylt før prøvenemnda starter sitt arbeid.

Fylkeskommunen skal innhente forslag til prøvenemndsmedlemmer fra partene i arbeidslivet, og andre hvis det er nødvendig.

Medlemmene av nemnda skal være eksterne. Det vil si at de normalt ikke skal være ansatt på det stedet der kandidaten har fått opplæring.

§ 3-57 Innhold i og omfang av fag- og svenneprøven

Prøvenemnda har ansvar for utformingen av fag- og svenneprøven. Lærebedriften (eventuelt skolen ved Vg3 i skole) kan komme med forslag til arbeidsoppgaver. Det er ingen plikt for bedriften å komme med forslag, og prøvenemnda velger om den følger forslagene.

I andre ledd vises det til at kandidatene skal bli vurdert opp mot læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget. Alle kompetansemålene i læreplanen for opplæring i bedrift kan prøves. Nemnda skal sikre at prøvingen skjer på en forsvarlig måte. Det innebærer bl.a. at prøvingen skal være bred nok for å sikre at kandidaten har nødvendig kompetanse for å utøve faget.

Tredje ledd bokstav a til d handler om prøvens innhold. De oppgavene kandidatene skal prøves i er ikke adskilte faser. Planer vil f.eks. kunne endres underveis, og dokumentasjon vil ofte foregå i hele prøveperioden. Forberedelser som må gjøres på forhånd vil vanligvis ikke være en del av prøven og vurderingsgrunnlaget. Hvis forberedelsene er en del av planleggingen av arbeidet, vil de være en del av prøven og holdes innenfor tidsrammen for prøven.

Det følger av fjerde ledd at omfanget av prøven skal være klart definert. Det er fastsatt i læreplanen hvor mange virkedager prøven normalt skal gjennomføres innenfor. Prøven må holdes i påfølgende virkedager. En prøve som skal vare i to dager kan ikke ha første dag mandag og siste dag fredag.

Prøvenemnda kan etter femte ledd avslutte prøven med en oppsummerende samtale. Denne samtalen kan brukes både av prøvenemnda og av kandidaten. Prøvenemnda avgjør om de ønsker en slik samtale, men hvis kandidaten ønsker det bør det være en god grunn for å ikke ha samtalen.

I sjette ledd står det at oppgaven må utformes slik at kandidaten har en reell mulighet til å gjennomføre den på den fastsatte tiden med god kvalitet. Prøven må ikke være for omfattende. Kandidaten kan bruke hjelpemidlene som er brukt i læretiden. Det skal også gå tydelig frem av oppgaven hvordan de ulike delene av prøven skal leveres.

I siste ledd kommer det frem at prøvenemnda skal utarbeide et grunnlag for vurdering av arbeidet til kandidaten. Dette utarbeides samtidig med prøven. Det skal komme frem av dette grunnlaget hva som forventes for å få ulike karakterer, og kandidatene skal gjøres kjent med hovedpunktene.

§ 3-58 Gjennomføring av fag- og svenneprøven

Alle medlemmene i prøvenemnda skal være på prøvestedet både ved oppstart og avslutning. Prøvenemnda skal inspisere og vurdere arbeidet underveis. Det er ikke nødvendig at hele prøvenemnda er til stede hele tiden, men de må bl.a. oppfylle oppgaven om å vurdere arbeidet underveis. Fylkeskommunen har ansvar for tilsyn. Prøvenemnda kan ikke delegere oppgaven for å vurdere kandidaten til andre.

Det er prøvenemnda som skal levere ut prøven. Prøvenemnda skal dokumentere gjennomføringen i en protokoll. Denne skal være utfyllende, slik at den kan brukes ved en eventuell klage.

§ 3-59 Vurdering av fag- og svenneprøven

Prøvenemnda skal vurdere kompetansen kandidaten viser på fag- eller svenneprøven, og skal sette karakter. Karakteren skal vise i hvilken grad målene i læreplanen for opplæring i bedrift i lærefaget er oppnådd. Andre forhold skal ikke trekkes inn. Karakterskalaen er bestått meget godt, bestått og ikke bestått, se § 3-4 siste ledd.

Når fylkeskommunen oppnevner medlemmer, skal de bestemme hvem som avgjør karakteren når nemnda er uenige.

§ 3-60 Utarbeidelse, innhold og vurdering av kompetanseprøven

Fylkeskommunen har ansvaret både for at kompetanseprøver blir utarbeidet og at de blir vurdert. Fylkeskommunen har ikke plikt til å oppnevne en prøvenemd for kompetanseprøver. Hvis fylkeskommunen oppnevner en prøvenemnd ivaretar de oppgavene rundt kompetanseprøven.

Det er hver enkelt lærekandidats mål som er grunnlaget for vurdering, og karakter settes ut i fra hvordan målene er oppfylt. Ellers skal prøven utarbeides og gjennomføres som fag- og svenneprøver. Karakterskalaen er lik som fag- og svenneprøver. Det er også protokollen som fylkeskommunen har ansvar for å utarbeide.

Se for øvrig merknader til §§ 3-57, 3-58 og 3-59.

§ 3-61 Oppbevaring av prøvearbeid for fag- og svenneprøven

Hvis kandidaten ikke består, skal prøvenemnda i samråd med fylkeskommunen, ta vare på prøvearbeidet i tilfelle kandidaten klager.

Hvis det ikke er mulig å ta vare på arbeidet, må prøvenemnda dokumentere arbeidet, f.eks. ved bilder, video eller annen nøyaktig beskrivelse.

§ 3-62 Ny fag- og svenneprøve og kompetanseprøve

Lærlinger, elever eller lærekandidater kan melde seg opp til en ny prøve hvis de ikke har bestått på første forsøk. De må melde seg opp selv.

Læretiden kan utvides ved en frivillig avtale mellom bedriften og kandidaten. Det er ingen plikt verken for lærlingen eller bedriften til å forlenge kontrakten, og fylkeskommunen må godkjenne forlengelsen. Det er likevel en fordel dersom også ny prøve kan avholdes i lærebedriften.

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringen og skal dekke utgiftene ved en ny prøve.

Praksiskandidater kan også melde seg opp til ny prøve til fylkeskommunen. Kandidater som ikke består på prøve nummer to regnes vanligvis som praksiskandidater. En kandidat som ikke har bestått prøven som praksiskandidat må vente seks måneder med å ta en ny prøve, og må betale ny prøveavgift.

§ 3-63 Utsatt fag- svenne- og kompetanseprøve

Bestemmelsen tilsvare i stor grad § 3-35 om utsatt eksamen. Vi viser derfor til kommentarene til denne bestemmelsen. I tredje ledd står det at praksiskandidater også må melde seg opp og betale for utsatt prøve.

§ 3-64 Særlig tilrettelegging av fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

Bestemmelsen tilsvare i stor grad § 3-32 om tilrettelegging av eksamen. I første ledd andre punktum vises det til at fylkeskommunen kan samtykke i at gjennomføringen av prøven blir særskilt tilrettelagt. Det vil være krav til fag-, svenne-, eller kompetanseprøven som avgjør hvilke tilpasninger som kan gjøres.

I siste ledd står det at fylkeskommunen har kompetanse til å fatte enkeltvedtak, og at dette kan påklages etter forvaltningsloven. På samme måte som for eksamen vil Fylkesmannen være klageinstans.

§ 3-65 Reaksjonsmåter ved fusk

Denne bestemmelsen tilsvarer i stor grad § 3-37 fjerde og sjette ledd om fusk på eksamen. Fusk eller forsøk på fusk er grunnlag for annullering. Hvis prøven annulleres skal den behandles som om den ikke ble avlagt, og skal ikke vurderes. Det er prøvenemnda som avgjør spørsmål om fusk for fag- og svenneprøver, og fylkeskommunen for kompetanseprøver.

På samme måte som ved eksamen har kandidatene rett til å uttale seg før det blir fattet enkeltvedtak om annullering, jf. forvaltningsloven § 41. Kandidatene har rett til å fullføre prøven, da enkeltvedtaket kan klages på til Fylkesmannen. Dersom prøven blir annullert på grunn av fusk kan kandidatene tidligst ta ny prøve ett år etter den annullerte prøven.

§ 3-66 Bortvisning fra fag-/svenneprøven og kompetanseprøven

Kandidater som hindrer eller forstyrrer gjennomføringen av prøven kan bortvises. Lederen av prøvenemnda kan vise bort kandidater fra fag- eller svenneprøven. Fylkeskommunen avgjør hvem som kan bortvise fra kompetanseprøven. Bortvisning er en streng reaksjon, så det må være grove forstyrrelser og hindringer. Kandidaten må ha fått en advarsel først, slik at han eller hun kan endre sin adferd.

Bortvisningen må gjøres ved å fatte et enkeltvedtak. Kandidaten må få mulighet til å uttale seg før enkeltvedtaket. Bortvisningsvedtaket kan klages på til Fylkesmannen.

Kandidater som får medhold i en klage på bortvisning, har rett til en ny prøve.

§ 3-67 Krav til fag- og svennebrev

Fag- eller svennebrev er dokumentasjon for bestått fag- eller svenneprøve. Denne bestemmelsen gir ikke grunnlag for fritak for vurdering med karakter.

Det er etter andre ledd et vilkår for fag- og svennebrev at alle fag- og eksamener som kommer frem av læreplanverket er bestått.

I tredje ledd er det fastsatt et unntak, slik at lærlinger og elever som ikke har bestått i inntil to fellesfag kan søke til fylkeskommunen om å likevel få fag- eller svennebrev. Les mer om unntakene i merknader til § 3-44.

I fjerde ledd står det at det er krav om dokumentasjon for å få unntak, og at dette etter bokstav c skal være en sakkyndig vurdering fra PP-tjenesten. Fylkeskommunen kan tidligst fatte vedtak ved overgang til

læreforhold. Det kan ikke gis forhåndsgodkjenning. dvs. at det ikke er adgang til å gi eller love fritak når eleven har fått 1 i faget.

I femte ledd er det vist til at praksiskandidater ikke må ha fellesfag, og dermed heller ikke omfattes av kravene i denne bestemmelsen. I sjettede ledd presiseres det at fritak ikke kan være i strid med sertifiseringsordninger.

Fylkeskommunen har ansvar for å informere bedriftene om unntak når kontrakten inngås.

Fylkeskommunen har ansvaret for å utstede fag- eller svennebrev, jf. siste ledd.

§ 3-68 Vitnemål og kompetansebevis

I tillegg til fag- og svennebrev skal de som har bestått fagopplæring ha et vitnemål. Hvis ikke vilkårene er oppfylt skal han eller hun ha et kompetansebevis. Dette gjelder bl.a. for lærekandidater.

Se retningslinjene for føring av vitnemål og kompetansebevis i videregående opplæring.